

АФГАНСЬКА ВІЙНА СВІДЧЕННЯМ ОЧЕВИДЦЯ

Війна в Афганістані – повномасштабний збройний конфлікт-агресія Радянського Союзу проти суверенного Афганістану під приводом боротьби з моджахедами, у якому брали участь урядові війська Афганістану і Радянського Союзу проти повстанських груп моджахедів. Рішення ввести радянські війська до Афганістану ухвалено 12 грудня 1979 року на засіданні Політбюро ЦК КПРС і оформлено секретною ухвалою ЦК КПРС. Офіційна мета введення обмеженого континенту радянських військ до Афганістану – іноземне втручання у внутрішні справи країни, аналогічне сьгоднішнім подіям на Сході України. Як формальну підставу Політбюро ЦК КПРС використовувало неодноразові прохання керівництва Афганістану. Військове угруповання, яке офіційна радянська пропаганда називала винятково Обмеженим контингентом радянських військ, опинилося безпосередньо втягнутим у громадянську війну, що розгорялася в Афганістані, і стало її активним учасником та головним збудником. У конфлікті брали участь збройні сили уряду Демократичної Республіки Афганістан (ДРА) з одного боку і озброєна опозиція (моджахеда, або «душмани») – з іншого. Боротьба велася за повний політичний контроль над територією Афганістану. Моджахедам в ході конфлікту підтримку подавали військові фахівці США, ряд європейських країн-членів НАТО, а також пакистанські спецслужби. 25 грудня 1979 року почалося введення радянських військ в ДРА по трьох напрямках: Кушка–Шинданд–Кандагар, Термез–Кундуз–Кабул, Хорог–Файзабад. Десант висаджувався на аеродромах Кабул, Баграм, Кандагар. До складу радянського контингенту входили: управління 40-ї армії з частинами забезпечення і обслуговування, чотири дивізії, п'ять окремих бригад, чотири окремі полки, чотири полки бойової авіації, три вертолітні полки, одна трубопровідна бригада, одна бригада матеріального забезпечення й деякі інші частини й установи. Афганська війна йшла з 25 грудня 1979 до 15 лютого 1989 року, тобто 3340 днів.

Перебування радянських військ в Афганістані і їхня бойова діяльність умовно розділяються на чотири етапи.

1-й етап: грудень 1979 р. – лютий 1980 р. Введення радянських військ до Афганістану, розміщення їх по гарнізонах, організація охорони пунктів дислокації і різних об'єктів.

2-й етап: березень 1980 р. – квітень 1985 р. Ведення активних бойових дій, зокрема широкомасштабних, спільно з афганськими з'єднаннями й частинами. Робота з реорганізації і зміцнення збройних сил ДРА.

3-й етап: травень 1985 р. – грудень 1986 р. Перехід від активних бойових дій переважно до підтримки дій афганських військ радянською авіацією, артилерією і саперними підрозділами. Підрозділи спецпри-

значення вели боротьбу з припинення доставки зброї і боєприпасів із-за кордону. Відбувся вивід 6 радянських полків на Батьківщину.

4-й етап: січень 1987 р. – лютий 1989 р. Участь радянських військ у проведенні афганським керівництвом політики національного примирення. Продовження підтримки бойової діяльності афганських військ. Підготовка радянських військ до повернення на Батьківщину і здійснення повного їх виводу.

Афганська війна залишила важкі наслідки для України. До Афганістану з України було направлено 160375 осіб. Не повернулися додому з війни 3360 воїнів, з яких 3280 військових загинуло, а 72 людини пропало безвісти або потрапило в полон. На сьогодні в Україні живе близько 150 тис. учасників війни в Афганістані. З них було поранено більше 8000 чол., а 3560 осіб стали інвалідами. У кожного з них є сім'я. Залишилися без синівської підтримки 1982 батька і 2729 матерів, в основному пенсійного віку. Стали вдовами 505 молодих жінок і сиротами 711 дітей [2, с. 338].

Одним із учасників бойових дій на території Демократичної Республіки Афганістан у складі підрозділів прикордонних військ Комітету державної безпеки СРСР був мій земляк Кацан Ігор Борисович.

Народився Ігор Борисович 29 жовтня 1966 року у селі Йосипівка Ульяновського району Кіровоградської області.

У 1982 році, закінчивши 8 класів середньої школи, вступив до Вознесенського технічного училища, де здобув спеціальність «електрик-зв'язківець».

У 1985–1987 рр. проходив службу в прикордонних військах.

Ось уже два з половиною десятиліття у домашньому архіві Ігор Борисович свято береже кілька десятків фотокарток, зроблених під час служби. На них він поряд зі своїми бойовими друзями, зі своїм сталевим бойовим товаришем-кулеметом, біля бойової техніки.

Ігор Кацан прослужив прикордонником у Афганістані півтора роки. Успішно пройшовши підготовку в учбовому підрозділі військової частини № 73701 рядовий Кацан отримав військове звання «наводчик-оператор БМП-1». Після був направлений до військової частини 2099 Червонопрапорного Середньоазіатського прикордонного округу КДБ СРСР.

Ось що згадує він через багато років після тієї страшної війни:

Все, що стосувалося «афганської теми» тоді було закритим. Про прикордонників відомості взагалі не розповсюджувались, мабуть тому що це були війська КДБ та ще й в Афганістані. А можливо, щоб спеціально не провокувати моджахедів на дії проти радянських солдатів. Звичайно, таємниця є таємниця, без всякого на те пояснення. Ми зовнішньо не відрізнялися від 40-ї армії. Солдати і офіцери ходили в такій самій формі, погони перешивали на загальновійськові. Єдина, можливо, відмінність – всі служби тилу і забезпечення бойових дій, а також вся прикордонна

авіація, знаходились на радянській території в місцях розташування прикордонних загонів. Ми воювали на території суміжної держави і охороняли той же кордон звичайним способом.

Фактично, Середньоазіатський прикордонний округ ніс подвійне, якщо не потрійне навантаження. Все було засекречено до такої міри, що навіть за листами не можна було визначити, що вони з Афганістану. Моя мама навіть не знала, що я там служу, знав лише батько. А я ще за рік був попереджений, що буду служити у Афганістані. До нашого училища прийшли з військкомату і «намітили» спортивних хлопців, міцних і тілом і духом. Як правило, відбирали хлопців з простих сімей «робітничо-селянського класу», «крутих» не чіпали.

Що таке війна, довелося відчувати, щойно вступили у зону бойових дій. По дорозі до частини машина з новобранцями «напоролась» на міну. Не встигнувши повоювати, опинилися в госпіталі.

На війні дуже швидко дорослішаєш, – каже Ігор Борисович, – в момент забуваєш, що ти ще «пацан». Бо війна віку не питає.

Ціна кожної помилки – життя...

Про один з героїчних вчинків Ігоря Кацана розповідала армійська газета «Боевой дозор» у жовтні 1986 р.

«Підрозділ повертався в наметове містечко з тактичних занять у полі, а у офіцера В.Черняка з голови не виходили слова командира афганського підрозділу. Той повідомляв, що його підлеглі декілька днів тому в цьому місці помітили озброєних вершників, котрі, побачивши сарбозів, вмить зникли за барханами. Душмани. В цьому не було сумніву. Три місяці тому тут розгромили банду. У провінціях стало відносно спокійно. І ось – знову з'явилися, а це означає, що треба бути готовими до всього. Вирішено було вислати вперед головний дозор – кулеметників Ігоря Кацана і Володимира Морозова.

Стежинка, яка петляла довгий час по відкритій місцевості, занурилась в безладне нагромадження сопок різної висоти і барханів. Їх схили червонуваті в променях призахідного сонця, то плавно, то різко, ледь не вертикально підіймалися вгору. Та було не до краси природи. Кацан і Морозов до різи в очах вдивлялися у зрізані вершини сопок і гребінці барханів. В будь-який час звідти могли вдарити душмани. Ігор Кацан весь час чекав цього моменту, і все ж гарячковий тріск автоматних черг пролунав несподівано. Але постійне чекання нападу зробило свою справу. Солдати були готові до нього. Ігор миттєво відскочив у бік, упавши, швидко втопив сошки кулемета в гарячому піску і довга черга заглушила звуки душманських пострілів, полоснула по сопці, яка раптово «ожила». Поруч вів вогонь з автомата Морозов. В якийсь момент стрілянина досягла найвищого накалу, а потім вогонь з боку душманів, ставало чути все рідше. Їх було більше, але вогневого поєдинку з головним дозором вони не витримали. Коли до місця бою підійшли основні сили, засада була збита

з гребеня сопки, а вцілілі бандити тікали у піски. До наметового містечка необхідно було подолати стільки ж шляху, скільки вже було подолано. Несподіваний напад відбито, та гарантії, що він знову не повториться, не було. Колона продовжувала рух. А попереду, як і раніше, йшов головний дозор. Однак, отримавши рішучу відсіч, бандити більше не намагалися ставати на шляху підрозділу. До місця дислокації він прибув в повному порядку.

За рішучі, мужні і вмілі дії при відбитті нападу душманів кулеметники І. Кацан і В. Морозов були відзначені командуванням».

– Про ідеї солдат на війні мало роздумує, – продовжує свої спогади-роздуми колишній афганець. – Коли бачиш, як легко смерть забирає життя товаришів, лише наяву усвідомлюєш, що серед них може кожної хвилини виявитися і твоє життя – мимоволі захищатимешся. Нас вбивали – ми вбивали. Такий жорстокий закон війни. Звичайно, там були населені пункти, мирні жителі. Та багато серед цих «мирних» були ворогами. Вдень вони займалися господарством, турбувалися про хліб насущний. А вночі підкладали міни, доповідаючи своїм командирам, скільки підірвано, убито. Це теж турбота про хліб насущний, так як вона також оплачувалась. Звертаючи увагу на руки душманів: чорні, покручені, в глибоких зморшках та тріщинах, які звикли не лише до лопати та сапи, але ще й тримати зброю. По можливості ми намагалися, як могли, не наносити невинуватого збитку країні, у якій воювали. Інколи вдавалось домовитися з опозицією і запобігти боям. Були райони, де за всі роки війни жодного разу не пролунали постріли. Але були, звичайно, і помилки, і розчарування, і невдачі. Були і невинуваті втрати, бо красиво воюють лише у кіно.

Насправді війна – це чорна солдатська праця з лишком на всіх. Оцінка всієї афганської війни справа історії і політиків, та вона не стосується солдатів. Та все ж, саме там, у Афганістані, я зрозумів, що таке дружба – справжня, чоловіча, коли впевнений, що товариш прикриє, не злякається, не зрадить. Після служби, вже вдома, декілька місяців все ще прислуховувався до кроків, спав з відкритими очима. Добре пам'ятаю всіх своїх товаришів по службі, надійних, перевірених друзів. За всю війну у нашій частині не було жодного дезертира, зрадника, ніхто не потрапив у полон жодного пораненого чи загиблого бійця не залишили противнику.

Пройшовши крізь афганське воєнне пекло, Ігор Борисович Кацан повернувся додому з посрібленими скронями. Не забувається прикордоннику і дотепер перший і останній бої. Перший, як початок, а останній, як велике бажання вціліти, вижити.

Після повернення додому працював слюсарем служби спеціальних ремонтних робіт реакторно-турбінного відділу ЕРП ОП Запорізької атомної електростанції.

На даний час проживає у селі Йосипівка Ульяновського району

Кіровоградської області. Працює в одному з місцевих агроформувань.

За час проходження служби до своїх службових обов'язків відносився добросовісно, за що неодноразово заохочувався командуванням підрозділу частини. Дисциплінований, врівноважений, трудолюбивий завжди користувався повагою серед товаришів по службі. Проявляв мужність, стійкість, витримку, неодноразово брав участь у проведенні бойових операцій по ліквідації формувань душманів.

За мужність і відвагу, проявлені при наданні допомоги і виконання інтернаціонального обов'язку дружньому народу ДРА Ігор Борисович Кацан нагороджений:

Медаллю «За бойові заслуги» (1987 р.).

Медаллю «За отличие в охране государственной границы СССР» (1987 р.).

Медаллю «Воїну-інтернаціоналісту від вдячного афганського народу» (1988 р.).

Ювілейною медаллю «70 років Збройних Сил СРСР» (1988 р.).

Медаллю «Захиснику Вітчизни» (1999 р.).

Пам'ятною медаллю об'єднання ветеранів підрозділів прикордонних військ КДБ СРСР «За службу у прикордонних військах» (2012 р.).

Нагрудним знаком «Відмінник прикордонних військ II ст.».

Нагрудним знаком «Підрозділ ПВ КДБ СРСР в Афганістані».

Грамотою Президії Верховної Ради СРСР (1988 р.).

Грамотами та подяками командування військової частини 2099.

Отже для українців війна в Афганістані – це чужа війна, в якій полягли тисячі невинних людей яких було використано на чужій території. На думку А. Ю. Умнова, доктора історичних наук, всупереч пануючій в останні роки оцінці введення радянських військ в Афганістан як чистієї великої помилки або недогляду, він, швидше, з'явився закономірним наслідком тодішньої зовнішньої політики СРСР [1].

Список використаних джерел:

1. Поздняков В. Афганистан и Россия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.proza.ru/2012/10/29/1612>
2. У горнилі локальних воен...: Нариси, спогади, вірші, пісні. – Умань. : Видавництво «АЛМІ», 2014. – 536 с., іл.
3. Війна в Афганістані 1979–1989 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.